

Türkistan Kaygısı

Alihan Töre Saguni, Çev. Oğuz Doğan, Kutlukhan Şakirov

İstanbul, Tarih & Kuram Yayınevi, 2019, 412 Sayfa, ISBN 978-605-939-423-9

Zeynep Ece TARHANLI*

Yazarımız Alihan Töre Saguni, 21 Mart 1885'te Rus İmparatorluğu'nun Türkistan genel valiliği Yedisu eyaletinin Tokmak şehrinde, bugünkü Kırgızistan topraklarında, dünyaya gelmiştir. Kendisinin en bilinen ünvanı İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin birinci cumhurbaşkanı olmasıysa da, kendisinden Türkistan'ın son yüzyılda yetiştirmiş olduğu en önemli ilim ve fikir insanlarından biri olarak da bahsedilmektedir. Kendisi aynı zamanda tıp mezunu olması sebebiyle 'doktor' ünvanına da sahipti ve milli ordu komutanı, mareşal gibi askeri ünvanları da vardı. Bütün bunların dışında Saguni'nin bahsedilmesi gereken bir diğer özelliği ise, cumhurbaşkanlığı makamındayken bile doktorluk yaparak geçimini sağlaması ve aynı zamanda bilgi birikimini aktardığı öğrenciler yetiştirmesidir.

Türkistan Kaygısı adlı bu eser, aslında bir kitap olması amacıyla yazılmaktan ziyade bir sürgün raporu olarak görülebilir. Çeyrek asırlık beklemeden sonra, ancak Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından Saguni'nin ailesinin, özellikle de oğlunun çabalarıyla gün ışığına çıkarılabildiği. Her bir sayfası ayrı yerlerden toplanmış olan bu kitap, özenle birleştirilmiştir. Bu da, eserin yazımının dışında, basılabilecek

---

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih bölümü, etarhanli@gmail.com

duruma getirilmesinde de büyük emekler olduğunu bizlere göstermektedir. Eserin çevirisinin düzgünlüğü ise, bizlere orijinal halinin de yalın bir dilde yazıldığının işaretini vermektedir.

Alihan Töre Saguni, 1917 Bolşevik İhtilali sonrası İslam'ın savunuculuğunu yaptığı yıllardan başlayarak, 1950 dünyasına kadar yoğun bir Rus-Çin politikası eleştirisi yapmıştır. Kitap, bu açıdan da birinci el kaynak olma değeri taşımaktadır.

Yazarımız Alihan Töre Saguni, 21 Mart 1885'te Rus İmparatorluğu'nun Türkistan genel valiliği Yedisu eyaletinin Tokmak şehrinde, bugünkü Kırgızistan topraklarında, dünyaya gelmiştir. Kendisinin en bilinen ünvanı İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin birinci cumhurbaşkanı olmasıysa da, kendisinden Türkistan'ın son yüzyılda yetiştirmiş olduğu en önemli ilim ve fikir insanlarından biri olarak da bahsedilmektedir. Kendisi aynı zamanda tıp mezunu olması sebebiyle 'doktor' ünvanına da sahipti ve milli ordu komutanı, mareşal gibi askeri ünvanları da vardı. Bütün bunların dışında Saguni'nin bahsedilmesi gereken bir diğer özelliği ise, cumhurbaşkanlığı makamındayken bile doktorluk yaparak geçimini sağlaması ve aynı zamanda bilgi birikimini aktardığı öğrenciler yetiştirmesidir.

Türkistan Kaygısı adlı bu eser, aslında bir kitap olması amacıyla yazılmaktan ziyade bir sürgün raporu olarak görülebilir. Çeyrek asırlık beklemeden sonra, ancak Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından Saguni'nin ailesinin, özellikle de oğlunun çabalarıyla gün ışığına çıkarılabilmektedir. Her bir sayfası ayrı yerlerden toplanmış olan bu kitap, özenle birleştirilmiştir. Bu da, eserin yazımının dışında, basılabilecek duruma getirilmesinde de büyük emekler olduğunu bizlere göstermektedir. Eserin çevirisinin düzgünlüğü ve anlaşılabilirliği ise, bizlere orijinal halinin de yalın bir dilde yazıldığının işaretini vermektedir.

Alihan Töre Saguni, 1917 Bolşevik İhtilali sonrası İslam'ın savunuculuğunu yaptığı yıllardan başlayarak, 1950 dünyasına kadar yoğun bir Rus-Çin politikası eleştirisi yapmıştır. Kitap, bu açıdan da birinci el kaynak olma değeri taşımaktadır.

1944-1946 yılları arasında Doğu Türkistan, Alihan Töre Saguni önderliğinde bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmekteydi. 1946 yılının Haziran'ında ise Saguni, Stalin ve Mao ittifakı sonucu Sovyetler Birliği tarafından kaçırıldı. 1949 senesine gelindiğinde ise Çin, Doğu Türkistan topraklarını işgal etti. Günümüzde de devam eden Doğu Türkistan sorunu böylece katlanarak artmış oldu.

Bu eserin, edebi değeri dışında, yıllarca süren bir sürgün sırasında kaleme alınması, her bir sayfasının.

büyük risk ve zorluklar altında, gizlice yazılması sebebiyle de değeri büyüktür. Yazarımız, mücadele içinde geçen bir hayatta onlarca çeviri yapmış, öğrenci yetiştirmiş, İslam ve İslam kültürünün yayılması için faaliyetlerde bulunmuş ve ülkesinin özgürlüğünü korumak için elinden gelen gayreti göstermiştir. Bunu, kaleme aldığı mezkûr eserde Sovyetler Birliği ve Çin'in Doğu Türkistan uygulamalarının korkusuzca anlatımından anlayabiliriz. Vefatına kadarki 30 sene boyunca sürgünde kalmasının sebebi de bu bilincidir.

Yazarımızın özellikle üzerinde durduğu kavram özgürlüktür. Bu hem kişisel hem toplumsal bir özgürlüğün isteğidir. Kendisine göre özgürlük, 'altmış ceddinden kalan öz anavatanına, bir millet olarak insani haklarına başkaları gibi sahip olmak' demektir. Bu cümleden anlaşılan özgürlüğün eksikliğidir. Yani Doğu Türkistan halkının insani haklarının ellerinden alınmış olduğunu ve kendi vatanlarında esir duruma düştükleri sadece bu cümleden bile çıkartılabilir. Saguni'nin özgürlük anlayışı, Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'e göre özgürlüğün 3 temel noktası vardır: Birlik ve beraberlik, bilim ve sanat olan bir toplum ve üçüncüsü ise düşman karşısında ölümden korkmamaktır. Kitabında, bütün bu yaşananların en temel sebebinin birlik ve beraberliğin kaybedilmesi olduğunu da dile getirmektedir. Bu açıdan ele aldığımızda, çağdaş Türk devletlerinin birbiriyle kıyası sonucu özgürlüğü eline alabilmiş ve daha da önemlisi bu özgürlüğü sürdürebilmiş nadide bir ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni gösterebiliriz. Saguni'nin özgürlük kavramını dayandırdığı Kur'an-ı Kerim'e göre özgürlüğün 3 olgusu, Kurtuluş Mücadelesi sırasında ve sonrasında Türk toplumunda mevcut olan unsurlardır. Mustafa Kemal Atatürk'ün başında olduğu Kurtuluş Mücadelesi'nde yalnızca Türklerin değil, farklı etnik kökende olan fakat aynı coğrafyayı paylaşan diğer gruplar da birlik olarak özgürlük mücadelesine katılmışlardır. Alınan riskler ve verilen kayıplar göz önünde bulundurulduğunda da mücadeleye katılanların düşman karşısında ölümden korkmadıkları aşikardır. Kurtuluş sonrası ise sanat ve bilimin desteklenmesi için türlü çalışmalar, okullar açılmış ve ülkenin kalkınması için çeşitli hareketlerde bulunulmuştur.

Alihan Töre Saguni, Bolşeviklerin ortaya çıkmasıyla gelmekte olan sistemin Çarlık Rus idaresinden daha tehlikeli olduğundan bahsetmiştir ve bu akımla mücadele etmiştir. Alihan Töre, Türk-İslam dünyasının yüzyıllardır süregelen 'dünyaya ayak uyduramama' sıkıntısı üzerinde durmuş ve çözümlerini bilim, milliyetçilik hissi, insan hakları ve medeniyet üzerine kurarak orijinal düşünceler geliştirmiştir. Bu açıdan baktığımızda Çin, 1949 yılından beri yoğun olarak insan haklarını ihlal etmektedir. Ayrıca, günümüz problemlerine de işaret etmekle kalmamış, çözüm yollarını da ortaya koymuştur. Satırlarda yokluğundan sıkça yakınılan çözümlerden birisi, Türk birliğidir. Bu yoksunluk, maalesef 21. yüzyıl Türk dünyası için de geçerlidir. Doğu Türkistanlılar, bugün hala Çinlilerin 'terör ve aşırıçılık' gibi bahanelerle işkence kamplarında topladığı kesimi oluşturuyor, fabrikalarda zorla çalıştırılıyorlar, nüfuslarının artması illegal yollarla engelleniyor ve çocuklar Çin kültürüyle büyümeye zorlanarak, aslında bir kimlik yok edilmeye, azınlık haline getirilmeye çalışılıyor. Birçok etnik kimliği

barındıran Çin coğrafyasında Türklere karşı bu yıkıcı politikanın sebebi, Doğu Türkistan topraklarının yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, iş gücü ve kadim kültürleri olabilir. İki farklı kültürün aynı coğrafyada olması ve güçlü olanın baskın kültür olması sebebiyle, bölgedeki Çin asimilesi de gittikçe artmaktadır. Bu eserle birlikte, Doğu Türkistan halkının kurtuluş mücadelesini, yaşanan zorlukları ve sorunlara getirilebilecek çözümleri birinci ağızdan dinleme şansı elde edebiliyoruz. Saguni'nin bu eserinde bahsettiği politikalar ve zulümler, günümüzde artarak devam etmektedir. Yaşanan bu mağduriyetin devamı gelmemesi adına ne yapıcı bir yol geliştirilmiş, ne de bu yıkıcılık azaltılmıştır. Bütün bu zulüm karşısında ise Türk dünyası sessizliğini korumak durumunda bırakılmıştır.